

HUMAN RIGHT (NEED) TO PROTECT HUMAN HEALTH IN THE CONTEXT OF COP24

PRAWO (POTRZEBA) CZŁOWIEKA DO OCHRONY ZDROWIA W KONTEKŚCIE POSTANOWIEŃ COP24

Primum vivere, deinde philosophari

ABSTRACT

The subject of the study is the analysis of selected decisions adopted under the Climate Package in 2018 in connection with the human right to health protection. This issue requires a broader approach, namely the definition of human right to health protection and its relationship with the environment and climate changes. The research hypothesis is based on the statement that the assumptions adopted at the Katowice Summit quite poorly linked the fight against climate changes with the human right to health protection. The research goal is to find the answer to the question: to what extent the solutions adopted during the Katowice Summit will actually have an impact on the protection of human health. The final conclusion of the study is that adopted provisions in Paris and in Katowice aim to create better political, financial and social conditions for the protection of human health, taking into account local determinants. The descriptive method and analysis of legal provisions and official documents were used in the work.

STRESZCZENIE

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych decyzji przyjętych w ramach Pakietu Klimatycznego w 2018 r. w powiązaniu z prawem człowieka do ochrony zdrowia. Problem ten wymaga szerszego ujęcia, a mianowicie zdefiniowania prawa

człowieka do ochrony zdrowia i jego związku ze środowiskiem naturalnym i zmianami klimatycznymi. Hipoteza badawcza opiera się na twierdzeniu, że w założeniach przyjętych podczas Szczytu w Katowicach dość słabo powiązано walkę ze zmianami klimatycznymi z prawem człowieka do ochrony zdrowia. Celem badawczym jest poszukanie odpowiedzi na pytanie: na ile przyjęte rozwiązania podczas szczytu w Katowicach w rzeczywistości będą miały wpływ na ochronę zdrowia człowieka. Wnioskiem końcowym opracowania jest stwierdzenie, że przyjęte postanowienia w Paryżu i Katowicach zmierzają do stworzenia lepszego uwarunkowania politycznego, finansowego i społecznego dla ochrony zdrowia człowieka, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań. W pracy została zastosowana metoda opisowa oraz analizy przepisów prawa i dokumentów urzędowych.

KEYWORDS: *protection of human health, climate, environmental protection, climate summit, Paris Agreement, Climate Package.*

SŁOWA KLUCZOWE: *ochrona zdrowia człowieka, klimat, ochrona środowiska naturalnego, szczyt klimatyczny, Porozumienie Paryskie, Pakiet Klimatyczny.*

WPROWADZENIE

W niedzielę 16 grudnia 2018 r. Minister Klimatu dr Michał Kurtyka zamknął 24. ONZ-towski szczyt klimatyczny w Katowicach, który trwał nieprzerwanie przez 15 dni, począwszy od 2 grudnia 2018 r. W tym wydarzeniu udział wzięło blisko 200 przedstawicieli pochodzących z 196 państw świata oraz ponad 21,5 tys. osób towarzyszących. Była to 24. Konferencja Państw Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zmian Klimatu z 1992 r. (*United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC*). Przedmiotem szczytu COP24 było ustalenie szczegółowych zasad wdrażania Porozumienia Paryskiego (*Paris Agreement*) przyjętego w 2015 r.

Na zakończenie spotkania w Katowicach przyjęto Katowicki Pakiet Klimatyczny (*Katowice Climate Package*). Przez polityków krajowych i międzynarodowych Szczyt ten został uznany za wielki sukces w walce o zatrzymanie negatywnych skutków zmian klimatycznych. Zakres omawianych kwestii podczas szczytu klimatycznego w Katowicach był dość szeroki. Jego celem było wdrożenie zasad przyjętych na wcześniejszym Szczycie z 2015 r. z Paryża (Schneider i in., 2019, s. 180–183). Kwestie podnoszone podczas Szczytu Klimatycznego w Katowicach znalazły swoje odzwierciedlenie przede wszystkim

kim w opracowaniach resortowych (Kundziewicz, 2018, s. 3–5; Berrang-Ford et al., 2019, s. 440–449) i marginalnie w opracowaniach prawniczych (Jaroszyński i in., 2019, s. 131–143; Müller, Michaelowa, 2019, s. 812–819; Sporek i in., 2019, s. 15 n.; Barszczewska. Skąpski, 2019, s. 85–86).

Przedmiotem niniejszej publikacji nie jest omówienie choćby tylko podstawowych założeń Szczytu w Katowicach, lecz ich analiza pod kątem ich wpływu na praktyczną realizację prawa człowieka do ochrony zdrowia. Powietrze, które jest istotnym elementem składowym klimatu, ma bezpośredni wpływ na jakość życia człowieka. Hipoteza badawcza opiera się na twierdzeniu, że w założeniach przyjętych podczas Szczytu w Katowicach dość słabo powiązано walkę ze zmianami klimatycznymi z prawem człowieka do ochrony zdrowia. Walka polityczna o czyste powietrze i zatrzymanie lub spowolnienie negatywnych zmian klimatycznych ma na celu ochronę środowiska w dość znacznym oderwaniu od potrzeb rzeczywistej ochrony czy realizacji prawa człowieka do ochrony zdrowia.

Celem opracowania jest poszukiwanie możliwych przesłanek do wykazania wpływu postanowień Katowickich na powstrzymanie negatywnych zmian klimatycznych, a tym samym polepszenie jakości powietrza. Konsekwentnie kolejny cel stanowi również poszukanie odpowiedzi na pytanie: na ile przyjęte rozwiązania podczas Szczytu w Katowicach w rzeczywistości będą miały wpływ na ochronę zdrowia człowieka, zagrożonego przez dość szybko zachodzące zmiany klimatyczne, w tym na pogarszającą się jakość powietrza. Zasadne wydaje się, aby na samym początku przedstawić treść prawa człowieka do zdrowia we współczesnym rozumieniu, a następnie przejść do przypomnienia Porozumienia Paryskiego i omówienia wybranych decyzji Pakietu Klimatycznego.

PRAWO (POTRZEBA) CZŁOWIEKA DO OCHRONY ZDROWIA A ŚRODOWISKO NATURALNE

Prawo (potrzeba) każdego człowieka do ochrony jego zdrowia obejmuje zarówno zdrowie fizyczne, jak i psychiczne. Z natury swej prawo to dotyczy działań głównie prewencyjnych, a więc zapobiegawczych i tym różni się od prawa do zdrowia, które jest desygnatem działań podejmowanych w celu przywrócenia utraconego zdrowia (Jarosz-Żukowska, 2014, s. 661 n.). Często

prawo do ochrony zdrowia błędnie jest utożsamiane z prawem dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej. Prawo do ochrony zdrowia powinno być realizowane nie tylko przez państwo, ale obecnie stało się ono także obowiązkiem globalnym. R. Tabaszewski wskazuje, że obowiązkiem państwa jest implementowanie rozwiązań przyjętych z systemu prawnego międzynarodowego, zwłaszcza ONZ. Konieczne jest wprowadzenie odpowiednich mechanizmów monitoringu i kontroli. Sfera obligacyjna państwa, a także władz lokalnych obejmuje obowiązek poszanowania (*to respect*), ochrony (*to protect*) oraz urzeczywistniania (*to fulfill*) (Tabaszewski, 2016, s. 79–80).

Ponadto słusznie zauważają J. Ciechanowicz-McLean i M. Nyka, że prawo człowieka do ochrony zdrowia jest powiązane z prawem ochrony środowiska. Chociaż są to prawa ze sobą ściśle powiązane, to jednak stanowią dwie odrębne wiązki uprawnień, tworzące dwa oddzielne zbiory przepisów prawa (Ciechanowicz-McLean, Nyka, 2012, 81–109). Ten swoisty związek obu praw znalazł swoje odzwierciedlenie w przepisach prawa międzynarodowego już w 1972 r. podczas konferencji zorganizowanej przez ONZ w Sztokholmie na temat *Human Environment* stwierdzono, że „man’s environment, the natural and the man-made, are essential to his well-being and to the enjoyment of basic human rights – even the right to life itself” (Declaration, 1972). Było to pierwsze tak wyraźne, normatywne wyrażenie istnienia związku pomiędzy prawami człowieka, zwłaszcza prawem człowieka do życia, w tym prawa do ochrony zdrowia z prawem do ochrony środowiska naturalnego. W deklaracji przyjętej podczas szczytu w 1992 r., który odbył się w Rio de Janeiro, w zasadzie 1 stwierdzono, że istoty ludzkie są w centrum zainteresowania w procesie zrównoważonego rozwoju, stąd człowiek, jego zdrowie i aktywności są bezpośrednio powiązane ze stanem środowiska naturalnego, w którym on żyje.

Życie każdej jednostki jest nieodłącznie powiązane z odpowiednim dla niej środowiskiem naturalnym. Współcześnie odrzuca się dominującą dotychczas koncepcję utrzymania *status quo* środowiska naturalnego, wskazując jednocześnie na potrzebę podejmowania działań zmierzających do polepszenia jego stanu ze względu na człowieka. Podczas 57. sesji Komisji Praw Człowieka NZ w 2001 r. (od 2006 r. organ ten został zastąpiony przez Radę Praw Człowieka ONZ) stwierdzono, że prawa człowieka, w tym prawa do zdrowia, nie można skutecznie chronić w zdegradowanym środowisku

naturalnym. Konieczne jest ograniczenie procesu degradacji ziemi, zatrzymanie procesu deforestacji planety, ograniczenie emisji gazów cieplarnianych oraz zmniejszenie ilości stosowanych chemikaliów zwłaszcza w rolnictwie. Tylko w zdrowym środowisku człowiek może cieszyć się lepszym życiem, w tym zdrowiem.

Związek ochrony środowiska z realizacją prawa człowieka do ochrony zdrowia znajduje się w licznych dokumentach Unii Europejskiej. Przykładem tego są dokumenty realizujące politykę ochrony środowiska, m.in. programy działań UE na rzecz ochrony środowiska. Obecnie jest realizowany siódmy taki program na podstawie decyzji Parlamentu Europejskiego i rady nr 1386/2013/UE z 20 listopada 2013 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2020 r. „Dobra jakość życia z uwzględnieniem ograniczeń naszej planety” (Dz.U. UE z 28.12.2013, L 354/171). W pkt 15 preambuły do tej decyzji wyrażono wolę osiągnięcia takiego poziomu jakości powietrza, który nie spowoduje zagrożeń dla zdrowia ludzi. W programie tym wprowadzano politykę zielonej gospodarki polegającą na większym zaangażowaniu społeczeństwa w budowanie większej odporności ekologicznej maksymalizacji korzyści, do których zalicza się zdrowie (pkt 10 programu). Ważny jest również fakt, że w owej polityce nie chodzi tylko i wyłącznie o zachowanie drzewostanu, jezior i rzek z wodami o odpowiedniej czystości. Zaczęto zwracać uwagę na stosowane materiały, z których wykonywane są przedmioty codziennego użytku. W wymienionym postanowieniu chodziło o ograniczenie używania cząsteczek o wielkości nieobjętej zakresem definicji nanomateriałów oraz plastiku. Wypracowane przez Unię Europejską rozwiązania zostały implementowane w innych aktach prawa międzynarodowego (Zalewski, 2007, s. 419–428).

Związek człowieka ze środowiskiem od bardzo dawna jest zauważalny w badaniach i literaturze medycznej. Podkreśla się w nich, że jest wiele czynników negatywnie wpływających na zdrowie człowieka. Do nich należy zaliczyć: uwarunkowania genetyczne, badania prewencyjne, tryb życia danego człowieka czy sposób odżywiania. Nie ulega jednak wątpliwości, że współcześnie najważniejszym czynnikiem wpływającym na stan zdrowia człowieka jest środowisko naturalne. A. Gniadek i E. Marcisz wskazują na wieloznaczność i dynamikę pojęcia środowiska naturalnego człowieka,

które bezpośrednio wpływa na jego zdrowie. Nie chodzi tylko i wyłącznie o czystą wodę, czyste powietrze czy o wielkość zalesienia ziemi. Istotne znaczenie dla zdrowia człowieka, zwłaszcza psychicznego, ma również środowisko rozumiane jako otoczenie społeczne, m.in. blok, ulica, dzielnica, standardy zamieszkania (domy jednorodzinne, wielorodzinne, osiedla zamknięte), a także gwarancja wypoczynku i relaksu w powiązaniu ze środowiskiem naturalnym. Stąd konieczne jest, aby jakość środowiska naturalnego była zsynchronizowana z obszarami zamieszkałymi przez człowieka. Mieszkańcy tych obszarów muszą mieć zagwarantowane odpowiedniej klasy czyste powietrze, czystą wodę oraz utworzone obszary zielone (Gniadek, Marcisz, 2014, s. 522–528).

Z tego powodu Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) definiuje zdrowie jako stan pełnego, fizycznego, umysłowego i społecznego dobrego samopoczucia. Zdrowie zatem to nie jest tylko i wyłącznie brak choroby czy niedośćstwa. Niekorzystne otoczenie człowieka, jakim jest szeroko rozumiane środowisko naturalne, wpływa na jego stan zdrowia. Środowisko spełniające minimalne wymogi wpływa na przetrwanie każdego organizmu żywego, w tym pozwala na utrzymanie stabilności paramentów wewnętrznych w organizmie. Odpowiednie środowisko pozwala też na właściwe odżywianie, styl pracy i odpoczynek człowieka (Fatubarin, 2014, s. 49–62).

POROZUMIENIE PARYSKIE

W grudniu 2015 roku 195 państw w Paryżu przyjęło pierwsze w historii globalnie i prawnie wiążące światowe porozumienie w sprawie klimatu. Nakreślono ogólnoświatowy plan działania, celem którego miało być utrzymanie wzrostu globalnych średnich temperatur na poziomie mniejszym niż 2°C w stosunku do epoki przedindustrialnej oraz ograniczenie wzrostu temperatury do 1,5°C. Cel ten miał zostać osiągnięty nie tylko poprzez ograniczenie emisji dwutlenku węgla, ale również dzięki stworzeniu żywych przestrzeni przyrodniczych (głównie nasadzanie nowych lasy), które będą ten gaz pochłaniały. Postanowiono wówczas, że sygnatariusze porozumienia będą spotykać się co 5 lat w celu wypracowywania wyższego poziomu ochrony środowiska i zatrzymania negatywnych zmian klimatycznych. Unia Europejska Porozumienie to podpisała 5 października 2016 r.

W preambule do Porozumienia jednoznacznie stwierdzono, że zmiany klimatyczne mają negatywny wpływ na człowieka. Powyższe twierdzenie zostało oparte na badaniach naukowych i wieloletniej obserwacji. Stąd państwa sygnatariusze zobowiązały się do podejmowania działań normatywnych, instytucjonalnych i finansowych zmierzających do zatrzymania negatywnych zmian klimatycznych, w tym ochrony praw człowieka, a zwłaszcza prawa człowieka do ochrony zdrowia w powiązaniu z prawami lokalnej społeczności, imigrantów, dzieci i osób niepełnosprawnych. Należy jednak stwierdzić, że te zobowiązania stanowią dość ogólne powiązanie działań na rzecz ograniczenia negatywnych zmian klimatycznych z potrzebą ochrony zdrowia i życia człowieka.

W art. 7 ust. 7 pkt c) Porozumienia wskazano na niezwykle ważną potrzebę intensyfikacji badań naukowych nad zmianami klimatycznymi m.in. poprzez systematyczną ich obserwację, tworzenie systemu wczesnego ostrzegania przed zagrożeniami oraz zarządzanie informacją o środowisku. Ważnym postanowieniem Porozumienia Paryskiego było też wskazanie na potrzebę rozwoju technologicznego związanego z ochroną klimatu, zwłaszcza technologii służących do redukcji emisji gazów cieplarnianych. Technologie te powinny być w ramach współpracy między państwami stronami na korzystnych zasadach udostępniane również państwu rozwijającym się (art. 10). Postanowiono, że w tym zakresie konieczne jest wdrożenie wsparcia finansowego ze strony państw rozwiniętych na rzecz państw rozwijających się. Ponadto rozwojowi technologicznemu powinna towarzyszyć edukacja oraz zwiększenie zaangażowania społecznego w zwalczaniu negatywnych skutków zmian klimatycznych (art. 12).

W Porozumieniu Paryskim wskazano na rolę, jaką odgrywają lokalne społeczności w procesie ochrony klimatu. W art. 24 ust. 2 Deklaracji Narodów Zjednoczonych o Prawach Ludności Rdzennej z 2007 r. postanowiono, że każdy członek ludności rdzennej ma prawo cieszyć się najwyższym możliwym poziomem zdrowia fizycznego i psychicznego. Realizacja tego normatywnego postulatu jest możliwa, jedynie w przypadku gdy sama wspólnota, ale i lokalne organy władzy administracyjno-politycznej będą podejmowały odpowiednie kroki w celu zapewnienia właściwego poziomu ochrony zdrowia człowieka. Nie można bowiem dbać o jakość klimatu wyłącznie z po-

ziomu globalnego, ważny jest też poziom lokalny. Na poziomie lokalnym konieczne jest zaangażowanie władz publicznych łącznie z zaangażowaniem podmiotów prywatnych. Tylko wówczas można mówić o rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i osiągnięciu odpowiednich efektów społecznych.

KATOWICKI SZCZYT KLIMATYCZNY

Katowicki Szczyt Klimatyczny jest efektem cyklicznego spotkania tzw. Szczytu Klimatycznego. Jego celem było wypracowanie mapy drogowej dla wdrożenia postanowień przyjętych w Paryżu w 2015 r. Miano określić zasady wdrażania tzw. Porozumienia Paryskiego (*rulebook*).

Na dokument końcowy Szczytu Klimatycznego (*Report of the Conference*) składa się 14 decyzji. Pobieżna ich analiza pozwala stwierdzić, że nie zawierają one żadnych bezpośrednich postanowień dotyczących związku podejmowanych i planowanych działań, których celem byłoby zatrzymanie negatywnych zmian klimatycznych w powiązaniu z prawem człowieka do ochrony zdrowia. Niemniej jednak pośrednio podejmowane tam decyzje są istotne z punktu widzenia jakości życia człowieka, zwłaszcza jego zdrowia. Tak należy ocenić decyzję polegającą na globalnym zmniejszeniu emisji dwutlenku węgla oraz wyhamowaniu wzrostu temperatury na świecie (Nawrot, Radecka, 2019, s. 27–42). Z punktu widzenia celu niniejszego opracowania istotne znaczenie mają trzy pierwsze decyzje Porozumienia Katowickiego, które dotyczą:

- implementacji postanowień podjętych podczas szczytu w Paryżu (1/CP.24),
- rozwiązań dotyczących praw ludności lokalnej (2/CP.24) oraz
- długofalowego finansowania działań związanych z czystością środowiska naturalnego (3/CP.24).

Pierwsza decyzja Szczytu Klimatycznego – 1/CP.24

W ramach pierwszej decyzji (1/CP.24) podjęto wiele rozstrzygnięć. Stwierdzono, że zmiany klimatyczne są powodowane nie tylko aktywnością człowieka, ale również generowane przez samo środowisko naturalne, przykładem czego są liczne wybuchy wulkanów i towarzysząca im emisja gazów czy pyłów.

Wskazano na rolę, jaką odgrywa Międzyrządowy Panel ds. Zmian Klimatycznych i jego współpraca z naukowcami z całego świata.

Ważnym elementem przyjętym w ramach tej decyzji było uznanie dla podejmowanych wspólnych wysiłków zmierzających w kierunku określenia sposobów realizacji dalekosiężnych głównych celów określonych w art. 4 § 1 Porozumienia Paryskiego. Jednym z tych elementów jest skoordynowanie pozyskiwania informacji na temat zmian klimatycznych od poszczególnych państw.

W powyższej decyzji pozytywnie odniesiono się do przyjętych przez państwa strony zobowiązań wpłat w wysokości prawie 10 mld dolarów na Zielony Fundusz Klimatyczny, którego celem jest wspieranie krajów rozwijających się w praktykach dostosowawczych i łagodzących w celu przeciwdziałania zmianom klimatu. To działanie jest efektem podejmowanego dialogu pomiędzy państwami stronami.

Wskazano też na pewne niepokojące zjawiska, do nich należy zaliczyć widoczne ekstremalne zmiany pogodowe w wielu częściach świata.

Wezwano uczestników Szczytu Katowickiego do przyjęcia poprawki daahańskiej z 2012 r. Zgodnie z tą poprawką wydłużono obowiązywanie Protokołu z Kioto z 1997 r., na podstawie którego zobowiązano się do redukcji emisji gazów cieplarnianych. To wezwanie było o tyle ważne, że poprawkę tę *de facto* przyjęła tylko Unia Europejska. Dla skuteczności działań na rzecz redukcji emisji gazów cieplarnianych ważne jest współdziałanie na poziomie ogólnoświatowym (Hveem, 2012, s. 102–117).

Istotnym elementem pierwszej decyzji było wyrażenie uznania przez przedstawicieli państw dla Międzynarodowego Zespołu ds. Zmian Klimatycznych (*Intergovernmental Panel on Climate Change*), utworzonego w 1988 r. na wniosek ONZ przez Światową Organizację Meteorologiczną oraz Program Środowiskowy Organizacji NZ. Celem Zespołu jest naukowe wypracowanie informacji na temat zmian klimatu.

W przedmiotowej decyzji wyrażono również uznanie dla wprowadzonego do dysputy nad zmianami klimatycznymi kolejnego instrumentu, jakim jest tzw. dialog Talanoa. Ten rodzaj dialogu został wypracowany podczas przewodnictwa Fidżi w czasie szczytu COP 23 i przyjęty na podstawie decyzji 1/CP.21 i 2/CP.23 Porozumienia Paryskiego. Dialog ten polega na dzieleniu

się historią wraz z budowaniem wzajemnej empatii i zaufania między państwami a lokalnymi wspólnotami. Jest to proces integracyjny i partycypacyjny. Duże znaczenie dla realizacji tego dialogu ma uwzględnienie możliwości i potrzeb lokalnych społeczności. W ów dialog musi zostać włączony również sektor prywatny, co jest pewną nowością w stosunku do wcześniejszej polityki klimatycznej, najczęściej ograniczanej do zadań sektora publicznego.

Druga decyzja Szczytu Klimatycznego – 2/CP.24

W drugiej decyzji 2/CP.24 Porozumienia Katowickiego jego uczestnicy odwołali się po postanowieniach Deklaracji Narodów Zjednoczonych o Prawach Ludności Rdzennej z 2007 r. w kontekście realizacji funkcji lokalnych. W art. 4 tejże Deklaracji postanowiono, że lokalne społeczności są autonomiczne, stąd też w Katowicach uznano prawo tej ludności jako prawo do autoryzowania działań podejmowanych na ich terytoriach, nawet jeśli dotyczy do zwalczania emisji gazów cieplarnianych

W konsekwencji postanowiono utworzyć Platformę Narodów (*Peoples Platform*) połączoną z grupą wspomagającą działania (*Facilitative Working Group*). Grupa ta ma składać się z 14 członków, m.in. jeden z małej wyspy państwa rozwiniętego, po jednym przedstawicielu z pięciu regionalnych państw określonych przez ONZ, jeden przedstawiciel państwa rozwiniętego oraz po jednym z subregionów kulturalnych określonych przez ONZ. Grupa ta będzie mieć wsparcie ze strony naukowców (Riedel, Bodle, 2018, s. 34–35).

Celem Platformy ma być ułatwienie wymiany wiedzy, technologii, najlepszych praktyk i potrzeb lokalnych lub rdzennych społeczności. Utworzenie tej Platformy jest realizacją decyzji COP 21 Porozumienia Paryskiego z 2015 r.

Trzecia decyzja Szczytu Klimatycznego – 3/CP.24

W trzeciej decyzji 3/CP.24 Porozumienia Katowickiego przyjęto rozwiązania dotyczące długofalowego finansowania działań na rzecz powstrzymania negatywnych zmian klimatycznych. To realizacja następujących ustaleń przyjętych w decyzjach w ramach Porozumienia Paryskiego: 1/CP.16, ust. 2, 4 i 97–101, a także decyzje 1/CP.17, 2/CP.17, paragrafy 126–132, 4/CP.18, 3/CP.19, 5/CP.20, 5/CP.21, 7/CP.22.

W ramach realizacji decyzji Porozumienia Paryskiego w Katowicach zalecono, aby zgodnie z decyzją 1/CP.16 Porozumienia Paryskiego do 2020 r. wygenerować 100 miliardów USD rocznie na rzecz działań łagodzących zmiany klimatyczne. Środki te miały zostać przeznaczone na potrzeby państw rozwijających się w walce ze zmianami klimatycznymi. Jednocześnie zaznaczono, że dotychczasowe wykorzystywanie tych środków jest właściwe i zgodne z decyzją nr 3/CP.19 z Paryża. Środki finansowe będące wsparciem dla państw rozwijających mają być przeznaczone na działania dostosowawcze i łagodzące skutki wprowadzania różnego rodzaju aktywności w obszarze zwalczania negatywnych skutków zmian klimatycznych.

Szczyty klimatyczne nie mają być tylko okresowym działaniem na rzecz zwalczania negatywnych skutków zmian klimatycznych i to w cyklu co 4 lata. Stąd też w ramach tej trzeciej decyzji podjętej w ramach Porozumienia Katowickiego przewidziano zwoływanie co dwa lata spotkania na wysokim szczeblu ministerialnym celem dalszego rozwiązywania problemów związanych z klimatem. Głównym celem tych spotkań ma być kontrola efektywnego finansowania działań czy może lepszego wydatkowania środków zgromadzonych na działania dostosowawcze i łagodzące w państwach rozwijających się.

WNIOSKI KOŃCOWE

Nie ulega wątpliwości, że jednym z najważniejszych problemów współczesnego świata są negatywne skutki zmian klimatycznych, które mają wpływ na życie i zdrowie człowieka. Nie jest to jednak wiedza społecznie powszechna, a często staje się jedynie elementem walki politycznej czy światopoglądowej. Tymczasem działania mające na celu ograniczenie wpływu człowieka na zmiany klimatyczne są jednocześnie działaniem profilaktycznym, gdy chodzi o praktyczną realizację prawa człowieka do ochrony zdrowia.

Stan zdrowia człowieka zależy od wielu czynników, w tym od jakości środowiska naturalnego, którego istotnym elementem jest powietrze. Zachodzące zmiany klimatyczne przejawiają się między innymi w zanieczyszczeniu powietrza, wzroście temperatury, niskich opadach deszczu oraz pustoszczeniu coraz większych obszarów ziemi. Jedną z głównych przyczyn globalnych zmian klimatycznych jest nadmierna emisja gazów cieplarnianych.

Największą troskę o powstrzymanie negatywnych skutków zmian klimatycznych wykazuje Organizacja Narodów Zjednoczonych, która od wielu lat organizuje cyklicznie tzw. szczyty ziemi. Pierwsze globalne porozumienie prawnie wiążące w sprawie powstrzymania zmian klimatu osiągnięto w 2015 r. w Paryżu.

W grudniu 2018 r. odbyło się kolejne spotkanie, tym razem w Polsce w Katowicach. W ramach Szczytu Katowickiego przyjęto 11 decyzji określonych jako Pakt Klimatyczny. Żadna z nich nie została *expressis verbis* powiązana z prawem człowieka do ochrony zdrowia. Pośrednio jednak takiego związku można doszukiwać się w trzech pierwszych decyzjach. Do istotnych postanowień porozumienia katowickiego należy zaliczyć:

- globalizację problemu zmian klimatycznych,
- zorganizowanie wsparcia finansowego dla państw rozwijających się w celu wsparcia i złagodzenia koniecznych zmian w systemie organizacji życia społecznego i gospodarczego, tak aby wpływały one jak najmniej negatywnie na stan klimatu,
- globalne zmiany powinny jednak uwzględniać możliwości i interesy lokalnych społeczności oraz ludności rdzennej,
- wprowadzenie wsparcia naukowego dla podejmowanych działań instytucji, których zadaniem jest walka ze zmianami klimatycznymi. Moim zdaniem to właśnie postanowienie jest nie tylko najważniejsze, ale również pozwala zagwarantować zwalczanie negatywnych zmian klimatycznych z uwzględnieniem prawa człowieka do ochrony zdrowia.

Porozumienie Paryskie oraz Pakt Klimatyczny z Katowic chociaż nie odnoszą się bezpośrednio do ochrony zdrowia człowieka, to jednak podejmowane w nich działania o charakterze politycznym, społecznym i finansowym pozwalają z nadzieją patrzeć na realizację tego prawa. Można stwierdzić, że przyjęta na początku hipoteza badawcza, po analizie wybranych postanowień przyjętych w Paryżu w 2015 r. i w Katowicach w 2018 r., ma nadal charakter miękkiej. Realizacja tego prawa w dużej mierze zależy od woli politycznej reprezentantów poszczególnych państw stron, a także od społecznej akceptacji podejmowanych działań w skali globalnej. To zaś wymaga daleko idących zmian mentalnościowych w zachowaniach społecznych, zarówno z punktu widzenia jednostki, jak i podmiotów gospodarczych. W Paryżu i Katowicach

słusznie podnoszono kwestię większego zaangażowania sektora prywatnego w walkę ze zmianami klimatycznymi, a tym samym w walkę o praktyczną realizację prawa człowieka do ochrony zdrowia.

Literatura:

- Barszczewska M., Skąpski K. (2019). *After COP24 Conference in Katowice-the role of the Institute of Meteorology and Water Management – National Research Institute in connection of hydrological and meteorological measurements and observations with climate change adaptation actions*. *Meteorology Hydrology and Water Management. Research and Operational Applications* 7(2), s. 85–86. ISSN 2299-3835.
- Berrang-Ford L., Biesbroek R., Ford J.D., Lesnikowski A., Tanabe A., Wang F.M. i wsp. (2019). *Tracking global climate change adaptation among governments*. *Nature Climate Change*, 9(6), s. 440–449. ISSN 1758-678X.
- Ciechanowicz-McLean, J. Nyka M. (2012). *Human rights and the environment*. *Przeгляд Prawa Ochrony Środowiska*, 3, s. 81–109. ISSN 2080-9506.
- Declaration of the UN Conference on the Human Environment, UN Doc. A/CONF.48/14/Rev. 1 (June 5-6, 1972)
- Fatubarin A. (2014). *Towards a better understanding of the concept „man and his environment” through an „integrated environment” approach*. *European Journal of Biology and Medical Science Research* Vol. 2, No. 3, s. 49–62. ISSN 2449-8955.
- Gniadek A., Marcisz E. (2014). *Zdrowie środowiskowe w miejscu zamieszkania: czynniki zagrożenia*. *Problemy Higieny i Epidemiologii*, 95(3), s. 522–528. ISSN 1895-4316.
- Hveem H. (2012). *Policy capture, convergence and challenge: the European Union and the Doha Amendment to the TRIPS Agreement*. W: *Governance and Knowledge. The politics of foreign investment, technology and ideas*, Oslo: Routledge, s. 82–97. ISBN 9781138107564.
- Jarosz-Żukowska S. (2014). *Prawo do ochrony zdrowia i dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej*. W: M. Jabłoński (red.), *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, Wrocław: Wydawnictwo Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 659–689. ISBN 9788361370741.
- Jaroszyński T., Sobolewski M. (2018). *Ocena rządowego projektu ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z organizacją sesji Konferencji Stron Ramowej Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu w Rzeczypospolitej Polskiej* (druk sejmowy nr 2120). *Zeszyty Prawnicze BAS*, 1 (57), s. 131–143. ISSN 2082-064X.
- Kaniewska M. (2015). *Zmiany klimatu jako wyzwanie do etycznego działania*. *Journal of Modern Science*, 27(4), s. 33–50. ISSN 1734.
- Kaniewska M. (2015). *Etyczna analiza dokumentów dotyczących ochrony klimatu*. *Journal of Modern Science*, 26(3), s. 129–147. ISSN 1734.

- Kaniewska M. (2016). *Porozumienie z Paryża – sposób na rozwiązanie kryzysu klimatycznego*. Journal of Modern Science, 28(1), s. 167–178. ISSN 1734.
- Kaniewska M. (2017). *Etyczno-prawne aspekty zmian klimatycznych*, Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej. ISBN 9788362753796.
- Kundzewicz Z.W. (2018). *W przeddzień szczytu klimatycznego w Katowicach*. Aura, (11), s. 3–5. ISSN 0137-3668.
- Müller B., Michaelowa A. (2019). *How to operationalize accounting under Article 6 market mechanisms of the Paris Agreement*. Climate Policy, 19(7), s. 812–819. ISSN 1469-3062.
- Nawrot F.K., Radecka E. (2019). *The implementation of the Paris Agreement in Poland. Theory and practice*. Review of European and Comparative Law, 36(1), s. 27–42. ISSN 0860-8156.
- Riedel A., Bodle R. (2018). *Local Communities and Indigenous Peoples Platform – potential governance arrangements under the Paris Agreement*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. ISBN 9789289355742.
- Schneider L., Duan M., Stavins R., Kizzier K., Broekhoff D., Jotzo F. i in. (2019). *Double counting and the Paris Agreement rulebook*. Science, 366(6462), s. 180–183. ISSN 1095-9203.
- Sporek T., Czech A., Fronczek M., Kos-Łabędowicz J. (2019). *Pomiędzy polityką a ideologią – globalne wyzwania współczesnej gospodarki światowej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytet Ekonomicznego w Katowicach. ISBN 9788378755890.
- Such-Pyrgiel M. (2012). *Zdrowie i aktywność fizyczna w opinii publicznej na podstawie wybranych raportów z badań CBOS, TNS OBOP i Diagnozy Społecznej*, W: Michałków I. (red.). *Społeczne i rekreacyjno-zdrowotne aspekty edukacji*, Warszawa: Wyd. Uczni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-Curie, s. 349–361. ISBN 9788392871590.
- Such-Pyrgiel M. (2013). *Sylwetka społeczno-demograficzna osób żyjących w pojedynkę - raport z badań nad fenomenem singli*, Journal of Modern Science, 2/17/2013, ss. 513-533. ISSN 1734-2031.
- Such-Pyrgiel M. (2018). *The socio-demographic changes in contemporary polish society. Selected issues*, POLITICKÉ VEDY Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security Studies, Vol. 21, No. 4, 2018, s.162–177. ISSN 1335–2741.
- Tabaszewski R. (2016). *Prawo do zdrowia w systemach ochrony praw człowieka*, Lublin: Wydawnictwo KUL. ISBN 9788380611436.
- Zalewski R., *Prawo człowieka do samostanowienia o jego zdrowiu i życiu a odpowiedzialność karna*. W: B. Sitek i inni (red.), *Prawo do życia a jakość życia w wielokulturowej Europie*, t. 2, Olsztyn-Bari 2007, s. 419–428. ISBN 9788389112231.